

Chefsjustitieombudsmannen
Mats Melin**Kritik mot Malmö tingsrätt för underlåtenhet att ta upp frågan om omhåtningsförhandling m.m.**

AA och BB ifrågasatte i en anmälan Malmö tingsrätts beslut att vid en häkttningsförhandling, i enlighet med åklagarens begäran, förordna att åtal skulle vara väckt först 19 dagar senare.

Handlingar infordrades från tingsrätten, bl.a. det aktuella häkttningsprotokollet och ett dagboksblad i mål B 10731-08. Av dessa framgick att tingsrätten den 20 december 2008 beslutade att häkta bl.a. AA och förordnade att åtal skulle vara väckt senast den 8 januari 2009 samt att AA, sedan åklagaren den 7 januari 2009 kommit in med en begäran om förlängd tid för åtals väckande, genom sin offentliga försvarare då begärde omhåtningsförhandling.

Muntliga upplysningar inhämtades från rådmännen CC och DD, se bifogad tjänsteanteckning.

Jag har inte funnit tillräcklig anledning att utöver vad som inhämtats också begära ett skriftligt yttrande från tingsrätten. Handläggningen föranleder emellertid följande uttalanden från min sida.

Om åtal inte redan har väckts ska rätten, enligt 24 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken (RB), då den beslutar om häktning sätta ut den tid inom vilken åtal ska väckas. Tiden får inte bestämmas längre än vad som är oundgängligen nödvändigt. Någon bestämd tid inom vilken detta ska ske anges således inte i lagen. Enligt förarbetena till bestämmelsen får rätten efter omständigheterna i varje särskilt fall och efter samråd med åklagaren samt den misstänkte och hans försvarare pröva hur lång tid som kan behövas för förundersökningens slutförande. I regel torde tiden kunna begränsas till en eller annan vecka, men i mer invecklade mål eller då särskild sakkunnigutredning behövs kan förundersökningen kräva längre tid och rätten bör i sådant fall bestämma tiden med hänsyn till detta (NJA II 1943 s. 338).

Vilken tid rätten ska sätta ut för åtals väckande är således, som framgått, en bedömningsfråga och jag har inte underlag för att rikta kritik mot tingsrätten för dess beslut i den frågan vid häkttningsförhandlingen den 20 december 2008. Jag

anser emellertid, i likhet med vad som synes vara CC:s uppfattning, att grunden för åklagarens begäran samt den misstänktes och dennes försvarares inställning i denna del borde ha framgått av tingsrättens protokoll från den aktuella förhandlingen.

Av 24 kap. 18 § tredje stycket RB framgår att rätten ska, om åtal inte väcks inom två veckor, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal har väckts, med högst två veckors mellanrum hålla ny förhandling i häktningsfrågan och därvid särskilt se till att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt. Är det med hänsyn till utredningen eller av annan anledning uppenbart att förhandling inom nu angiven tid skulle vara utan betydelse, får rätten bestämma längre tids mellanrum.

Förhandling ska som regel hållas oavsett om tvåveckorsfristen överskridits redan från början genom ett beslut om mer än två veckors åtalstid eller om detta sker därefter genom förlängning av åtalstiden (prop. 1986/87:112 s. 54). Omhäkningsförhandling får underlåtas om det med hänsyn till utredningen eller av någon annan anledning är uppenbart att förhandling med två veckors mellanrum inte behövs. Som exempel nämns i förarbetena mål om grova våldsbrott där åtalet är beroende av teknisk utredning (a. prop. s. 78). Högsta domstolen har i NJA 1997 s. 368 bl.a. uttalat att det redan av lagtexten framgår att förutsättningarna för att bestämma längre tids mellanrum mellan förhandlingarna är mycket begränsade. Betydelsen av att rätten kontrollerar att utredningen bedrivs skyndsamt och att häktningsskäl kvarstår ökar allt efter som tiden går. I kommentaren till rättegångsbalken anges att syftet med en omhäkningsförhandling är att rätten ska utöva viss kontroll över förundersökningens bedrivande och underkasta häktningsfrågan en förnyad prövning (Fitger, Rättegångsbalken, del 2, s 24:56 a).

CC, som prövade häktningsfrågan vid förhandlingen den 20 december 2008, har uppgett att hon inte minns om saken togs upp vid denna. Som framgått finns inte heller någon notering i protokollet rörande detta. Av utredningen har framkommit att DD, som ansvarat för målets handläggning i tiden därefter, inte inom tvåveckorsfristen prövade om en omhäkningsförhandling skulle hållas.

Det är rätten som principiellt har ansvaret för kontrollen av att ett frihetsberövande genom häktning inte tillåts fortgå längre än som kan anses oundgängligen nödvändigt (se JO 2005/06 s. 38, särskilt s. 42 f.). Rätten kan därför inte, när tiden för åtals väckande har satts längre än två veckor, låta frågan om omhäkningsförhandling ska hållas eller inte uteslutande bero av om försvararen, för den misstänktes räkning, begär en sådan förhandling eller överklagar det meddelade häktningsbeslutet. När rätten tar ställning till om en omhäkningsförhandling kan underlåtas är dock givetvis den misstänktes inställning av betydelse vid bedömningen. Försvararen ska därför naturligtvis beredas tillfälle att yttra sig. Enligt min uppfattning bör, mot bakgrund av syftet med kontrollen, en prövning i frågan om en omhäkningsförhandling ska hållas normalt göras i anslutning till att tvåveckorsfristen löper ut och inte redan vid den häktningsförhandling då tiden för åtals väckande satts längre än två veckor. Det har i ärendet inte heller framkommit någon omständighet som inneburit att tingsrätten i det aktuella brottmålet hade skäl att pröva frågan redan i samband med förhandlingen. I förevarande fall borde således tingsrätten strax innan tvåveckorsfristen löpte ut, efter hörande av parterna,

ha tagit ställning till om en omhäkningsförhandling uppenbart skulle vara utan betydelse.

Mot bakgrund av att det inte är ovanligt med en beredningsorganisation där annan domare tar över ansvaret för ett brottmål efter häkningsförhandlingen och den långtgående delegation som förekommer såvitt gäller handläggningen av brottmålen, vill jag framhålla att det är angeläget att det vid tingsrätten finns rutiner för att bevaka tvåveckorsfristen för omhäkningsförhandling även i de fall där tiden för väckande av åtal satts längre än två veckor.

Vad som i övrigt framkommit föranleder inte någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas med den kritik som ligger i det som ovan anförts.

Tjänsteanteckning

Telefonsamtal den 21 januari 2009 med rådmannen CC vid Malmö tingsrätt, som upplyser bl.a. följande. Hon minns inte den aktuella förhandlingen i detalj, men hon utgår ifrån att hon frågat åklagaren om när åtal kan väckas och att åklagaren då har svarat att det inte finns någon möjlighet att väcka åtal före den 8 januari 2008. Hon har förmodligen också tagit hänsyn till helgdagarna och att det under denna period gick bort många arbetsdagar. Det har således stått klart att åtal inte kunde väckas inom två veckor. Hon tror också att hon frågade försvararna om deras inställning till tiden för väckande av åtal och har inte något annat minne än att de samtyckte till detta. – Hon brukar inte sätta tiden för väckande av åtal längre än två veckor, utan detta var ett undantagsfall. Om man bestämmer tid för väckande av åtal till mer än två veckor utgår man ifrån att försvaren hör av sig för det fall en omhäkningsförhandling påkallas. I detta fall rörde det sig om erfarna försvarare som, såvitt hon minns det, inte motsatte sig tiden för åtals väckande. Hon vet att hon i något fall uttryckligen har tagit upp att den misstänkte har rätt att begära omhäkningsförhandling, men hon kan inte minnas om det sades något om det i detta fall. – Sådär i efterhand anser hon att det i protokollet borde ha antecknats att åklagarens uppfattning var att det inte gick att väcka åtal tidigare och försvararnas inställning till detta samt – i förekommande fall – att försvararna hade erinrats om möjligheten att begära omhäkningsförhandling. – Hon har inte haft någon dialog med den som övertog ansvaret för målet efter att hon haft de aktuella häkningsförhandlingarna.

Telefonsamtal den 18 februari 2009 med rådmannen DD, som upplyser bl.a. följande. Han är ansvarig domare för brottmålen på enhet 48. De har inte den ordningen att han, när ett mål kommer från jouren, tittar på varje häkningsprotokoll. Det ligger på den enskilde häkningsdomaren att bestämma tid för väckande av åtal och han gör inte någon kontroll av om denne fattat ett riktigt beslut. Det finns en möjlighet att överskrida 14-dagarsfristen för hållande av omhäkningsförhandling. – Sekreterarna har långt gående delegation när det gäller handläggningen av brottmål. Han får in akten först när det är aktuellt att fatta ett

beslut som ska fattas av domare, exempelvis om förlängd tid för åtals väckande eller utfärdande av stämning. Om en tid för åtals väckande satts av häktningssdomaren läggs en bevakning in det datumet. Någon särskild bevakning av tvåveckorsfristen för omhäktningförhandling görs i sådana fall inte. Om en misstänkt anser sig inte ha samtyckt till tiden för åtals väckande kan man förvänta sig att denne överklagar eller att försvararen reagerar och begär omhäktningförhandling.